

Приказ књиге Елазара Баркана, *Кривица нација: реституција и исправљање историјских неправди* (превела Лидија Капичић, Нови Сад, Stylos, 2007, 480 стр.)

Наши идентитети су уобличени нашим повијестима. Ова очигледна истина је, како издваја Баркан, посебно прикладна у постмодерном свијету послје Х ладног рата, гдје све већи број група и народа препознаје промјењиву природу повијести, и на основу виђених повијесних права, успоставља властити политички простор. Лако би се могао стећи дојам како, због појаве бројних случајева реституције широм свијета, нема радова који се баве овом темом. Глобална разноликост је очигледна као и постојање бројних успоредних радова о питањима моралности и правде. Расправе о реституцији обухваћају такве случајеве у којима починитељи нису признавали одговорност, друге у којима жртве нису заслуживале да буду узете у обзир, као и оних код којих је највећа препрека била то што је реакција била преслаба и дошла сувише касно. У сваком случају, морална питања почела су доминирати пажњом јавности и политичким питањима и показала спремност нација да пригрле властиту кривицу. Како наводи Баркан, ова национална саморефлективност је нова кривица нација. Сваки случај који је у *Кривици нације* приказан и испитивао Баркан добио је, кроз комапаративну визуру, детаљнији опис и анализу, незаобилазно укључивши нови међународни морал.

Иза предговора, слиједи „Увод: Исправљање повијесних неправди у међународном моралу“, *Први дио*, насловљен „Остаци Другог свјетског рата“, чини шест поглавља: „Фаустовска неприлика: Њемачка репарација Жидовима“, „Америчко сјећање: Амерички Јапанци се сјећају логора“, „Сексуално робље: Жене за забаву и јапанска кривица“, „Пљачка као правда: Руске жртве и славни музеји“, „Нацистичко злато и швицарска солидарност: Нови механизам за представљање повијених злочина у другачијем свијетлу?“, „Реституција у источноцентралној Еуроци: Заслужене и незаслужене жртве“. Слиједи *Други дио*, насловљен „Колонијализам и његове посљедице“, и чини га шест поглавља: „Прве 'нације' ренесансе: Аутохтоне групе и плуралистички модел“, „Реституција америчких урођеника: Земља, посмртни остаци и сакрални предмети“, „Хаваји: Остали амерички урођеници“, „Оцеанијски модели за аутохтоне групе: Аустралијски Аборици“, „Бијеху једном ратници: Ограничења успјешне реституције“, „Реституција за ропство: Прилика или машта?“, те „Закључак: Ка теорији

реституције“.

Прича у Уводу оставља снажан дојам. Баркан каже да би Вирџинија Вулф могла рећи да се 5.3.1997, или негде око тога датума, свјетски морал - да не кажемо, људска природа - промијенила. Разлог је био неочекиван: у одговору на оптужбе за профитирање на рачун Јевреја тијekom Другог свјетског рата, Швицарска је најавила своју намјеру да прода значајне количине свога злата како би оформила хуманитарни фонд од пет милијарди долара. Фонд је намијењен жртвама Холокауста које су изгубиле свој новац у швицарским банкама, а потом, да се употреби за исправљање повијесних неправди широм свијета. Изненађење не лежи у томе што је Швицарска затресла финансијска тржишта и изазвала пад цијене злата, чак нити у томе што су швицарски банкарни показали одступање од њиховог имиџа стабилности, тајности и уважености, него што су питања морала постала тако снажна у међународној арени, да су по свој прилици чак и уштогљене банкарне претвориле у суосјећајне радикале. Контроверза даје нову улогу швицарској „неутралности“ из доба рата, у којој се она показује као помагач у производњи нацистичке ратне машинерије.

Захтјев да се нације владају морално и признају властите крупне неправде је један нов феномен. Традиционално упориште међународне дипломатије била је реалполитика, вјеровање како би покретач политике прије требао бити реализам, него идеологија или етика. Нови међународни оквир '90-тих подједнако збуњује проматраче (критичаре и судионике) политичаре. Умјесто да се баве гушењем сукоба, реторика и мотивација су ставиле акценат на високо морални стандард. Привлачност реституције је резултат представљања моралних рјешења у свијету дубоко огрезлом у неморал и неправду. Теорија превладавања конфликта заснована на реституцији може освијетлити напоре многих нација и мањина да добију дјеломично признање и превазиђу сукобљене повијесне идентитете кроз изградњу заједничке прошлости.

Модерна идеја реституције за повијесне неправде родила се у тренутку рехабилитације Њемачке и економског преживљавања Израела. Захтјев за реституцијом постао је дубоко контроверзан чин чак и међу Јеврејима, будући страх од тога да се њиме деградира сјећање на жртве. Наиме, и Израел, као држава Јевреја, и Савезна Република Њемачка (Западна Њемачка) основане су истовремено, 1948. и 1949. године. Преговори о реституцији били су веома емотивни и сложени, али обје стране су биле одлучне да покушају. Оне су се отиснуле у процес превођења ратних злочина из прошлости у правду садашњости признавањем ъемачке кривице и обештећујући јеврејске жртве. У сијечњу 1952. године, на жучном засиједању израелског Кнесета, гласано је да се преговори одобре, док су демонстранти, који који су сматрали да је прихваћање ъемачких „крвавих новаца“ представљало издају жртава концентрацијских логора, горљиво протестирали. Под новом званичном политиком у Њемачкој су дискусије

о Јеверијима изненада добиле преокренуте атрибуте. Екстремно клеветање замијењено је идеализираним просвјећеним сликама Јевреја, наводна наклоност Јевреја ка стварима финансијске природе трансформирала се од „лихварства“ у „природну способност“ која ће помоћи Њемачкој у њезиној привредној реконструкцији, нацистичка идеја о „свјетској завјери“ Јевреја постала је „дипломатска повезаност“, која је сада виђена као ствар од велике вриједности, а „јеврејска наука“ замијењена је пописом јеврејских знанственика и великана који су дали „допринос њемачкој култури“ ... Економија је била покретачка снага, но расправу је уобличио морална реторика. Реституција је постала симбол и бит тешке борбе да се дође до помирења са посљедицама Холокауста. Да би помирење између Њемачке и Јевреја имало кредибилитет у очима свјетске јавности и да би понијела терет опроста, репарација је морала бити финансијски довољно велика, а као доказ борбе морала је бити тешко постигнута погодба, а при том су је морали постићи легитимни представници починилаца и жртава. Послије опћег споразума између Њемачке са једне стране, и Израела и Јевреја из цијелог свијета са друге, уследио је закон о индивидуалном обештећењу који је крајем љета 1953. године донио Бундестаг, закон који је предвиђао знатно више милијарди долара за реституцију тијekom година. Стварна сума у овом споразуму била је заснована на прихваћању чињенице да Источна Њемачка неће платити свој дио који је износио половицу износа. Но, овај дио споразума је оживио послје уједињења Њемачке. Холокауст је постао критериј непревазиђеног геноцида спрам којег жртве других повијесних злочина мјере властиту патњу. Њемачке репарације које су услједиле послје рата постале су мјерило за будуће захтјеве за реституцију.

Конгрес САД-а је 1988. године предложио нацрт закона под називом Акт о грађанским слободама, који је омогућио влади САД да плати компензацију америчким Јапанцима који су били интернирани тијekom Другог свјетског рата. Акт је предвиђао реституцију америчким Јапанцима у износу од 1,25 милијарди долара. Репарација је преокренула трауму и срамоту логора у формативно национално и етничко сјећање, такво које је у стању да се носи са оштром повијесном реалношћу. Интернација 120.000 појединаца између 1942. и 1945. године, од којих су двије трећине биле амерички држављани, била је усмјерана на америчке Јапанце са Западне обале без обзира на њихову старост, дјелатност или политичка схваћања. Несрећа је америчких Јапанаца то што су они послужили као мета за ксенофобију прерушену у националну сигурност.

Тијekom '90-их Јапан се нашао под међународним притиском да се исприча и пружи одштету за повијесне неправде које је починио тијekom Другог свјетског рата. У основи спора био је начин на који је Јапан третирао „жене за забаву“, но међународна пажња усмјерена на сексуално робље пренијета је на обновљену дебату о другим злочинима, укључујући и масакр у Нанкингу. „Жене за забаву“ представља службен и назив који је јапанска армија дала војном организирању насилне проституције у јавним кућама, што је била појава распрострањена по цијелом јапанском царству од 1931-1945. Можда чак и двије стотине тисућа жена је било регрутирано, преварено, заробљено, отето или на

неки други начин уведено у посебан сустав војне службе. Све су завршиле као сексуално робље. Извињење јапанског премијера из средине деведесетих за „стравичну увреду нанијету достојанству и части великог броја жена“ представљало је извињењење, иако недовољно. Нагласио је како се извињава особно, као премијер, но није признао правну одговорност нације, чиме је цијелу причу ограничио на индиректну моралну одговорност.

Запад је брујао од изненађења када је Русија 1992. године открила да посједује трофејну умјетност. До 1995. године, када су велике изложбе постављене у Лењинграду и Москви, а још неколико их је било у најави за наредних неколико година, ово поновно откриће покрадене умјетности постало је можда и најзначајнији културни догађај '90-тих. Оквирна прича је опће позната. Њемачка инвазија на Русију оставила је за собом незамисливу пустош. Људски губици у Русији достигали су број од 27 милијуна људи, а совјетски народи и привреда били су на рубу пропасти. Руска култура и умјетничка блага су опљачкана, а она која се нису могла однијети, уништена су. Одмазда према Њемачкој била је саставни елемент службене руске политике узимања накнаде за ово разарање незапамћених размјера. Пљачка је обухватила исте оне милијуне умјетничких предмета, књига и архивског материјала, плус још оне које је Њемачка раније посједовала и које је тијеком рата отела из других земаља. У овом њемачко-руском спору, каже Баркан, не ради се толико о националном карактеру умјетности, него о начину на који се до блага дошло. Издвојимо примјер Тројанског злата. Наиме, благо је чувено и по томе што оно заправо није то што се сматра (нема везе са Хомеровом Тројом), али и по томе што је управо преваром Њемачка првобитно и дошла до њега.

Пружање одштете за судјеловање или профитирање од нацистичке пљачке постало је 1997. године главно међународно питање. Врхунац је била Лондонска конференција у просинцу 1997. године, на којој је судјеловала 41 земља, у уједињеном покушају да се осуди крађа и гдје су многе земље признале властиту кривицу. Низоземска улога у рату у знатној мјери је била уобличена ликом Ане Франк, чији је дневник био најпопуларнија књига о Холокаусту. Ако је ова представа у прошлости приказивала Низоземце као оне који су крили Ану Франк, 1996. године они су изненада постали народ који ју је предао нацистима. Низоземска има најмањи постотак Жидова који су преживили рат, а ружне приче о низоземској спремности да се окористе трагедијом из коријена су потресле слику који су многи Низоземци имали о властитој нацији. Лавина негативног публицитета 1997. године довела је и Швицарску у незгодан положај. Јавно је речено да су Швицарци објеручке прихватили пословну сурадњу са нацистима и да су профитирали на рачун рата и његових жртава. Испоставило се да је неутралност више представљала профитабилну индустрију него моралну политику. Извор профита је било језив. Злато у шипкама је потицало чак и од тијела жртава. Послије рата, Швицарска је одуговлачила и одбијала сваки покушај да се новац врати жртвама рата. Потрага за нацистичким благом изродила је једну нову индустрију. Националне комисије проучавају различите аспекте судјеловања у скоро 50 земаља, а овај број стално расте. Пажња је тренутачно

преусмјерана на питање компензације за ропску радну снагу у раздобљу нацизма.

Генерално су све политике реституције фаворизирале одређену друштвену класу, одбациле социјална питања, и одложиле друге међународне обавезе до неког неодређеног тренутка у будућности. Примјењујући специфичне и различите економске политике према цркви, мањинама и бившим грађанима, свака је нација одредила свој нови идентитет на само себи својствен начин. Позиција Судетских Њемаца је можда и најбоља илустрација незгодног положаја у којем се нашла реституција као морална политика. Легитимност њемачког случаја (да су протјеривањем Судетски Њемци учињени жртвама) подривена је неприхватањем вођа Судетских Њемаца да су били прије суучесници, него жртве припајања Њемачкој из 1938. и за вријеме рата. Пребацујући сву кривицу на Чехе, умјесто да подјеле одговорност за погубни распад чешкословачке државе 1938. године и потискујући свако признање сурадње са нацистима, Судетски Њемци пред нас износе један безосјећајан случај, случај који чак изазива гнушање и лако може довести до тога да неовисни проматрач стекне предрасуде против њих. У том контексту, њихов покушај да себе прикажу као једину жртву о д бојан је чак и у погледу моралне симпатије за њихово страдање непосредно послјије рата.

У свим случајевима источноцентралне Еуропе (Пољска, Чешка, Мађарска), мањине су подсјетник на националне борбе и често буде сјећања на звјерства и ратне злочине. Поправљање односа између сусједних земаља чврсто се преплиће са третманом мањина. У свим овим земљама јавља се иста идеологија унифициране културе без мањина, али сви су прихватили незаобилазно присуство мањина. До дана данашњег, нити једна земља није ријешила то питање на задовољавајући начин, а у сваком случају питање националног идентитета је наразмрсиво везано за културну аутономију и реституцију имовине мањина.

Уз реституцију, један други глобални покрет је узимао маха послјије Другог свјетског рата: деколонизација. Од САД и Канаде до Новог Зеланда и Аустралије, колонијализам је измијенио земљу и њене народе у таквој мјери да се формирала нова реалност у којој аутохтони народи представљају тек малобројне мањине на ивици изумирања. На другим мјестима, као што је Зимбабве, Јужна Африка и Латинска Америка, однос између аутохтоне и нове популације створио је другачију специфичну локалну динамику. Поред аутохтоних популација, неке од ових земаља имале су значајну мањину потомака робова, још једно наслијеђе колонијализма. У валу посљедица Другог свјетског рата, расна дискриминација је изгубила и свој политички кредибилитет и интелектуалну одрживост. Ако су расне хијерархије из прошлости ослобађале америчко друштво обвезе преиспитивања својих увјерења у вези са једнакошћу, онда је преиспитивање неједнакости послјије појаве идеје Великог Друштва постало морални императив. Иако су

у том покрету очекивања Американаца афричког подријетла у знатној мјери остала неиспуњена, промијенили су се концепти о друштвеним и етичким праговима правде.

Покрети аутохтоних народа у Јужној Америци достигли су кулминацију раних '90-тих. Све је почело првом Интернационалном конвенцијом аутохтоних народа континента која је одржана од 17 до 21. 6. 1990. године у Киту, Еквадор, а којој је присуствовало 400 представника 120 аутохтоних нација и организација са цијеле западне хемисфере. У Јужној Америци вјеројатно најактивнији покрет био је Конфедерација аутохтоних народности Еквадора (КАНЕ). Можда најјаснији израз сукоба између традиције, модернизације и избора неопросвјетитељских принципа као средњег пута био је присутан у политичкој декларацији четвртог засједања (просинац 1993.) организације КАНЕ: Изјава је почињала овако: *Ми, аутохтоне националности и народи, изградили смо солидно структурирану националу политичку организацију са јасном идеологијом заснованом на нашим повијесним и културним активностима, и предлажемо стварање једне Нове мултинационалне нације*. Пошто су скренули пажњу на своју маргинализацију, дискриминацију, угњетавање и искључивање, аутохтони народи су исказали свој, не безначајни успјех у преживљавању и свој циљ „да поврате свој политички простор који им је одузет 1492. године“. Баркан каже да би ова политичка декларација представљала револуционарни манифест да је стигла једну деценију раније. Деведестих, политички циљеви организације били су више помирљиви: „да се гарантира остваривање наших посебних права и предложи усклађен и уравнотежен развој цијелог друштва у контексту мира и потпуне демократије“.

Уз све већу фасцинираност друштва Индијанцима и промјене у урођеничкој заједници, „модерне“ културне дилеме прожеле су индијанско друштво. Од „лажних“ Индијанаца до експлатације лика Индијанаца и њихове културе ради профита, разлика међу генерацијама и племенима, као и спорова, има све више. Када је Конгрес основао Национални меморијални парк поглавице Великог Стопала и Национални меморијал Рањеног Кољена, понудио је „извињење“ за „инцидент“ који се „десио“ 29. 12. 1890. године, а у којем су војници ранили и убили више од три стотине Индијанаца и поред тога што су, како овај закон каже, они били „неонаоружани и требало је да уживају заштиту права“. Али извињењем је обештећење сведено на подизање овога споменика и меморијалнога парка, и не пружа одговор на индивидулане и племенске захтјеве за реституцију. Можда је најозлоглашенији и потенцијално најпрофитабилнији случај реституције у вези са Црним Планинама (Black Hills). У споразуму из 1868. године влада је одредила територију која је обухватила и Црне Планине за Велики резерват Сијукса. У тим брдима злато је пронађено 1874. године. Нитко се не поноси наслијеђем догађаја који су услједили. Пошто су већ били затворени у врло малени резерват, Сијуксима је дата понуда којој нису могли одољети: продајте или умрите од глади. Уступили су земљиште и трапили своја права за сљедовање хране иако су оспоравали овај поступак и у то вријеме. Врховни суд је 1980. године пресудио да су САД дужне Сијуксима 122 милијуна долара за крађу Црних планина. Сијукси се нису сложили са пресудом, за коју

су сматрали да је неадекватна, и нису узели новац. Ово покреће нека важна питања. Је ли новац био једини изводљиви облик реституције? Ако је тако, колико новца? Ако није, како је другачије могла бити пружена реституција или обештећење за нарушени племенски идентитет Сијукса? Закључно, Амерички урођеници виде мноштво права као фактор повећања тежине њихових захтјева, а не као извор конфликта.

Питање индијанског погребног земљишта и остатака који се на њему налазе, привлачи пажњу јавности од '70-их наовамо. Више од једног стољећа, индијански (и други) посмртни остаци прикупљани су на све стране, прије свега ради знанственог истраживања. Као одговор на критику која расте скоро већ двије деценије, Конгрес је у раздобљу 1989-90. године донио прве законе о заштити гробова и обредних предмета Америчких урођеника. Он је озаконио АЗРГАУ, који признаје права америчких урођеника и Хавајаца да одлучују о томе гдје ће коначно лежати посмртни остаци, погребни, обредни и други предмети културе. Одмах иза питања посмртних остатака на ред долази питање реституције других врста културне својине и обредних предмета. Индијанци траже поврат ове имовине и предмета и укидање њиховог статуса умјетничких предмета којима се може трговати. Да би се то постигло, племе мора доказати значај предмета. Питање аутентичности постаје још мутније када се примијени на приватно, прије него на музејско власништво. Наводи се примјер Јемез Пуебла са сјевера Новог Мексика, до којих је стигла информација како су неки њихови ритуални предмети изложени и налазе се на продаји у једној продаваони у Албукеркију. По традиционалном племенском захтијеву, ови предмети су припадали заједници, а таква продаја је била забрањена. Правно гледано, њихово излагање и продаја су били незаконити, а по АЗРГАУ закону, првобитни продавач требао би бити гоњен на савезном нивоу. Но, оптужени у овом случају је тврдио да су ови предмети копије, које је ради продаје направила омладина другог Пуебла, при чему се нису поштивале традиционалне методе. Да би се доказало да су предмети аутентични и представљају културно наслеђе, Пуебло би морао открити тајне ознаке „друштва“ које су стајале на рукотворинама. Ово би пак откривање представљало кршење Пуебло обичаја.

Свети локалитети су мјеста на којима Амерички урођеници изводе вјерске обреде. Они су неопходни за очување континуитета кључних духовних односа Америчких урођеника са природном средином, укључујући животиње и биљке. Ови локалитети имају и повијесни значај. Често се вјерски значај свјесно преноси у културну реторику, као на примјер у случају једног америчког урођеника: „...друштво које не може да се сјети своје прошлости и ода јој почаст, налази се у опасности да изгуби своју душу“. Пошто су жртве били тако дуго, Индијанци (оп. савезна држава признаје ограничен број од 545 племена Индијанаца) се осјећају посебно искориштенима када се отима њихова традиција, а ограничавање појма „индијанско“ искључиво на Индијанце може се показати као најбољи вид реституције.

У позадини слике Хаваја као просперитетне државе живи њезиних 200.000 хавајских урођеника, који су најсиромашнији дио популације, најлошијег здравственог стања и најнижег образовања. Хавајску културу карактеризира пријатељство и хармонија, или, „љубав према људима“ (алоха конака) и напори за очување земље и љубав према њој (алоха 'аина). Управљање земљиштем налази се у срцу хавајског конфликта, а то што је има мало и што она заузима централно мјесто у духовности и култури урођеника само доприноси интензитету дебате. У традиционалном хавајском саставу земља је власништво заједнице. Када су САД срушиле хавајску владу 1893. године, сва крунска земља постала је власништво које је под старатељством САД. Хавајски урођеници сада траже поврат крунских посједа. Напредак Хавајских урођеника дјеломично је успорен због спора између сукобљених група о томе тко аутентично представља њихове интересе. Став копненог дијела Америке према покрету за реституцију може се видјети из наслова: *Покрет за суверенитет Хаваја сигнал да и у рају има невоља*. Отпор против државе обухваћа и политичке иступе, те је Међународни трибунал народа Хаваја, поднио оптужницу против империјализма и колонијализма. Закључује се како је већина Хавајаца у замјену за жалост због губитка суверенитета добила понос на мјесто које њихова култура заузима у јавном животу.

Идентитет Аустралије одржавао је њезину политику према Аборицима од 1780-тих, када је капетан Јамес Цоок, као представник Британског царства, извијестио да је овај континент *terra nullius*, а да урођеничка популација не постоји. Готово да је ово постало тачно, с обзиром на то да су аутохтоне популације широм свијета скоро сасвим нестале/искоријењене у XIX стољећу. Како „празна земља“ не може бити насељена, Аборици нису били признати и нису имали држављанство. Службено су их признали тек '60-тих, када им је дато држављанство. Конфликт између Аборица и осталих обухваћа и дијаметрално супротна схваћања природе као наслијеђа. За друштво уопће, природна средина је постала ентитет засебан у односу на културу и људске аспекте, и као таква она је прерасла у вриједност за себе и по себи. У случају Улуруа, Аборици сматрају да је недирнута пустиња светиња и вјерују у јединство културе и природне средине. Претварање аборицанског тла у робу сматра се нарушавањем традиционалног начина живота. Дилема се закомплицирала још више због чињенице како је пласирање имовине која припада аборицанском идентитету и култури на тржиште постало веома уносан посао и значајна компонента туристичке индустрије, као и прихода Аборица.

Маори представљају 13% становништва „Аотеароа“ (Новог Зеланда), а остали су „Пакеха“ („дошљаци“ из Еуропе). Средином '90-их, пажњу свјетске јавности привукао је један нестабилнији, расно подијељен Нови Зеланд. Филмом „Бијаху једном ратници“ пажња се скренула на сурову друштвену стварност Маора. Пораст броја чланова банди постао је видљиви симбол маорског незадовољства и послао јасан сигнал заједници да се нешто мора предузети. Страх од насиља и све шире прихваћање оправданости маорских захтијева за реституцију и помоћ владе довели су до националног дијалога који је нагласио подијељености. Поред друштвене непримјерности, маорске банде буде

одређена сјећања („ратничка“ прошлост). Одједном, за само десет година невјеројатно је порасло чланство у бандама, а то је слика онога кроз што пролази друштво. Ово тињајуће политичко насиље утјече на реструктурирање, мијењајући начин живота заједнице на више начина, од увођења полицијског сата до пада цијена некретнина. Наиме, споразумом Ваитанги из 1840. године, који је потписало неколико стотина поглавица, Маорима је обећано „искључиво и неометано кориштење њихове земље, шума и рибњака“. Незадовољни Маори за економску биједу прије свега криве неспровођење овог споразума. Дебата о реституцији овог споразума постала је средство за преиспитивање идентитета Новог Зеланда и његовог расног и културног састава. Захтјеви Маора за циљ имају реституцију, не приватне, него владине својине, тражећи поврат само земље и рибарских права у рукама круне и накнаду штете од државе за осталу имовину. Краљевско извињење из 1995. године показало је да чак и краљица признаје оправданост њихових захтјева. Као и код других случајева реституције, питање је како се изборити са повијесним наслијеђем с обзиром на актуалну стварност.

Репарација за ропство налази се на јавном дневном реду од средине '90-тих. Захтјев за репарацију заснива се на увјерењу да злочини и неправде које су нанијете ропством и то робовима, њиховим потомцима, афричким заједницама из којих су они отети, и милијунима које је дочекала смрт на путу, никада нису добили потврду од починилаца или оних који су од те праксе профитирали. Највеће робовласничко друштво у Новом Свијету био је Бразил. Центар за самосвијест црнаца са Универзитета у Сао Паолу 1995. године је изнио захтјев за накнаду штете у износу од фантастичних шест билијуна америчких доалра, еквивалент 12-годишњег бруто националног дохотка Бразила. Ова сума је предвиђала 100.000 долара за свакога од 60 милијуна потомака бразилских робова. Захтјев за репарацију је, колико позив на покајање и жалост, толико и захтјев за реституцију. Признање ове моралне обавезе и даље би оставило сва тешка политичка питања о расним односима у Америци без одговора. Примјерице, постоји ли закон о застаријевању националних неправди и које неправде треба реституирати? Тко су садашње жртве и коме дати одштету, потомцима или робовима, свим црнцима, људима мијешане расе? Што је са класом? Тко су починиоци, а тко треба платити репарацију - влада, потомци, или робовласници, сви бијелци, друштво уопће? Једини познати изузетак уобичајеног недостатка службене реакције на неправде и дискриминацију усмјерену против црнаца представља компензација коју је држава Флорида исплатила жртвама из Роузвуда, градића од 200 црнаца, који је руља, због наводног напада црнца на бјелкињу, збрисала у првој недјељи 1923. године. Имовину и земљу црних становника „стекли“ су бијелци, од којих су неки судјеловали у линчу. Нитко, нити бијелац, нити црнац, никада није оптужен за било какав злочин. Посебно је поучно то што је држава имплицитно признала своју моралну одговорност.

Организација афричког јединства 1992. године је усвојила иницијативу Нигерије да се проуче могућности за потраживање реституције за ропство од земаља у Еуропи и

Америци, које „сносе обвезу“ пружити реституцију за злочине наметања ропства.

Баркан у закључку издваја како је реституција за повијесне неправде оличење све већег значаја моралности и демократизације политичког живота. Успркос осјећању безвољности и песимизма у јавној култури, међународно јавно мнијење и организације поклањају све већу пажњу моралним питањима. Ова свијест је изграђена на темељима либералне мисли која своје коријене вуче из просвјетитељства. У сувременој филозофији морала, класични либерални концепти индивидуе допуњени су социолошким увидом о мјесту заједнице и специфичног идентитета у људском животу. На овај амалгам Баркан мисли под термином неопросвјетитељство. Све у свему, у исправљању најтежих повијесних дјела неморалности, реституција замијењује универзални свеобухватни стандард правде једном правдом до које се дошло преговорима између супротстављених страна у датом случају.

Теорија реституције се бави одређеним случајевима неких од најгорих повијесних неправди, док истодобно прихваћа да свијет и даље није уређено мјесто и да је међународна прошлост пуна неправди. Проблем је како прихватити непријатне партнере, а да се притом не укине морална обвеза. Реституција, као теорија међународних односа, предлаже процес, а не унапријед одређено рјешење или стандард. Она, као правда која се постиже преговорима, легитимитет добија само слагањем између аутентичних представника обје стране у конфликту. Реституција пружа механизам за чињење моралног дјела, она не ствара идеалан свијет. У свијету гдје моралност игра све већу улогу, репутација и срамота представљају капитал око којег се окривљени и жртве цјењају у политичком и моралном смислу.

У приказивању односа између побједника и губитника, Баркан прати трагове реституције и истражује како су се различити национални и етички идентитети мијењали као посљедица интеракција између ривалских групација и покушаја група да болне повијесне неправде исправе путем преговора. Споменимо да је аутор професор повијести на Универзитету Колумбија, САД, и директор Института за повијесну правду и помирење у Салзбургу, Аустрија.

Понајвише из разлога што се у регији еуропског југоистока готово ништа не чини како би се поправиле постојеће друштвене неправде, књигу Елазара Баркана *Кривица нација: реституција и исправљање историјских неправди* неопходно је прочитати. Незаобилазна је за све оне који траже рјешење у закључивању конфликта и препознају узвишене идеале који све више обликују политичке одлуке и међународну сцену. Иако дилема везаних за нову појаву реституције не недостаје,

Приказ књиге Елазара Баркана Кривица нација

Пише: Весна Ивановић
среда, 09 јануар 2008 13:56

бројни извори података којима обилује ова књига могу бити вриједан допринос сличним истраживањима која се баве развојем друштва и феноменима новијег доба.